

baangehechtheid verdween wat naar de achtergrond, omdat banen in overvloed beschikbaar waren. Datgene wat rijkelijk beschikbaar is, wekt geen heet verlangen. Nu banen schaars zijn geworden blijkt de baangehechtheid ten volle aanwezig. Ook bij werklozen, die er immers nauwelijks toe bereid blijken alternatieve werkvormen te aanvaarden. Zij willen onvervalste baanarbeid en niets anders. Ook al relativeren wij in woorden de baanwaarde, dan blijken wij toch in de diepte aan die waarde vastgeklonken. Wij hebben hier te doen met een sociaal waarderingspatroon dat, dieper dan wij gewoonlijk beseffen, door ons geïnternaliseerd is. Ik voorzie in de nabije toekomst – en verder durf ik niet te kijken – geen aanzienlijke veranderingen op dit punt. Dit zal inhouden dat de waardering voor huishoudelijk werk, vergeleken met die voor arbeidsbestelwerk, gering blijft.

Ik voorzie echter wel een belangrijke verandering die zich overigens reeds aan het voltrekken is: het adath dat huishoudelijk werk aan de vrouw voorschrijft, zal in toenemende mate verzwakken en man en vrouw zullen het huishoudelijke werk volgens onderlinge afspraak verdelen en de vrouw zal arbeidsbestelarbeid op zich nemen, zoals de man.

Er zijn nog steeds sociale milieus waar het huishoudelijk werk in de huizen door adath, gewoonterecht, is toegewezen aan de vrouw. Daarnaast zijn er kringen waar dit werk volgens afspraak verdeeld wordt door en over de huisgenoten. Het laatste model breidt zich uit. Het wordt bevorderd doordat vrouwen arbeidbestelarbeid gaan verrichten. Nederland ligt op dit punt niet voorop; de situatie elders wijst erop dat ook wij ons in deze richting gaan bewegen.

Indien de zaak zich zo ontwikkelt dan is huishoudelijke arbeid in de woning voor niemand meer arbeid die het leven in beslag neemt. Huishoudelijke arbeid wordt dan voor zeer velen een deeltaak. Vanzelfsprekend kan het niet verboden worden dat iemand, man of vrouw, van huishoudelijk werk zijn levenstaak maakt. In deze nieuwe situatie zal huishoudelijke arbeid wel tijd in beslag nemen, maar minder zwaar wegen.

En de huishoudelijke arbeid buiten de woningen? Deze is, door haar aanwezigheid zelf, al ontlasting van de woningen. Zieken, invaliden en dementen die in ziekenhuizen en inrichtingen verpleegd worden, zijn niet langer een zware druk in de woningen. Er zijn tijden geweest waarin zulke mensen in de woningen verzorgd moesten worden. Ook de aanwezigheid van huishoudelijke afdelingen in bedrijven is een gedeeltelijke ontlasting van de woningen. Maaltijden die elders worden genoten, behoeven thuis niet meer te worden

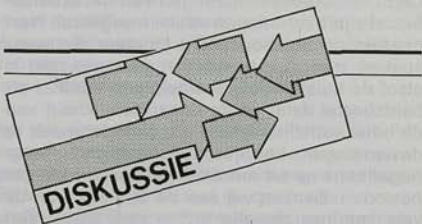
gemaakt. Ik weet echter niet of deze ontwikkeling in de toekomst zal toenemen. Het wil mij voorkomen dat dit soort zaken vaak goedkoper vanuit de woningen dan vanuit het arbeidsbestel kunnen worden verzorgd.

De huishoudelijke arbeid die binnen het arbeidsbestel verricht wordt zal m.i. gebaat zijn bij de veranderingen die zich binnen de woningen afspeelen. Wordt huishoudelijke arbeid in vrijheid verdeeld, houdt zij op als vaststaande last op iemands schouders te drukken, werkt men in vrijheid voor elkaar, dan zal de waas van negativiteit die erop drukt minder worden. Niemand behoeft immers daaruit te worden geëmancipeerd. Welnu, dan zal als vanzelf de nogal negatieve waardering van huishoudelijk werk binnen het arbeidsbestel minder worden. Dan kan hij gewaardeerd worden vanuit het belang en het gewicht van de taak. Dan zal deze sector niet langer een wat duistere hoek zijn. En dit temeer omdat onkostenbeheersing zal dwingen tot rationalisatie, waardoor ook hier taakverheffing zal ontstaan.

Mijn verhaal begon nogal negatief. Er is inderdaad nogal wat mis in deze sector. Nadere bezinning wijst echter uit dat de mist aan het optrekken is.

Auteur

Professor dr. R. C. Kwant, emeritus hoogleraar sociale filosofie, speciaal geïnteresseerd in arbeidsfilosofie. Adres: Hezer Enghweg 34, 3734 GS Den Dolder.

Huishoudkunde in wijsgerig perspectief I

Prof. Kwant is voor mij geen onbekende. Jaren geleden ontmoette ik hem toen ik hem wilde raadplegen over bepaalde interpretaties uit het werk van Heidegger. Kwant is een kenner van Heidegger en Merleau-Ponty bij uitstek. Niettemin ben ik teleurgesteld over zijn wijsgerige beschouwing inzake de huishoudkunde. Ondanks de troostende woorden aan het einde daarvan.

Ik ben teleurgesteld, omdat de huishoudkunde

of deze
nemmen.
rt zaken
dan van
den ver-

het ar-
baat zijn
nen de
elijke ar-
als vast-
druk-
dan zal
t minder
aaruit te
zal als
ing van
dsbestel
ardeerd
icht van
ger een
r omdat
ationali-
ffing zal

is inder-
dere be-
het op-

eraar so-
heidsfilo-
Den Dol-

nde. Ja-
em wil-
aties uit
kenner
uitstek.
ijn wijs-
oudkun-
aan het
dkunde

juni 1987

wel in een heel nauw keurslijf wordt gezet. Kwant gebruikt namelijk voortdurend het begrip "huishoudelijk werk" in tegenstelling tot het veelvuldig gebruik van het woord "arbeid", dat een enkele keer wel voor huishoudelijke arbeid wordt gebruikt, maar overwegend bestemd is voor het werk, betaald werk buitenshuis. De verenging van het huishoudelijk werk wordt begrepen in vijf werkwoorden: koken, schoonmaken, bevoorraden, wassen en verplegen. Het verzorgen zit bij Kwant in het verplegen waar het gaat om jonge kinderen, zwakke bejaarden en zieken.

Ik ga nu ook maar even naar de Grieken van heel vroeger. In zijn dialoog "Oikonomikos" staat Xenophon, een leerling van Socrates, als ideaalbeeld de kleine boerenfamilie voor ogen die op eigen grond landarbeid en veehouderij bedreef. Dat komt overeen met Xenophons beschrijving van de Griekse "oikos" dat "huis" betekent, maar dan in de zin van een zelfverzorgende eenheid van mensen en middelen, waarin als hoogste doelstelling gold het welzijn der huisgenoten. Het komt mij voor dat dit meer is dan de vijf werkwoorden. Met de nadruk op de economie haalt Kwant "Wealth of Nations" aan van Adam Smith, waarin wealth zowel welvaart als welzijn betekent. Met de nadruk op welzijn zou ik mij toch liever willen beroepen op Ortega y Gasset die schrijft: "De mens heeft niet enkel verlangen om in de wereld te zijn: wat hij verlangt is welzijn. Dit alleen vindt hij nodig en al het overige is behoefte, naarmate het het welzijn mogelijk maakt. Derhalve is alleen het objectief-overbodige voor de mens nodig". Hier komt tot uitdrukking dat het "doen" van de huishouding wat anders is dan het zorgend handelen, waarbij het gaat om het bevredigen van behoeften enerzijds, maar vooral om het scheppen van voorwaarden tot het bevredigen van immateriële behoeften; het centrale "Leitmotiv" der huishoudwetenschappen.

Ik geef Kwant wel gelijk als hij in zijn interpretatie van huishoudkunde dit geen wetenschap noemt. Nee, zo gezien is het een "vak", maar het is misschien wel aardig op te merken dat de leerstoel die Visser bekleedde luidde: "de leer van de leiding en beheer van de huishouding" en dat is als ik Socrates in gesprek met Kritobulos, opgetekend door Xenophon, mag geloven, wél een wetenschap.

En dan worden veel zaken anders belicht. Onze moderne samenleving heeft een aantal taboes doorbroken zoals de bijzondere positie van het gezin als hoeksteen van die samenleving. Er zijn veel variaties op dat thema gekomen waardoor er ook een vergelijkende huishoudkunde is ontstaan. Binnen onze universiteit kennen we nu een sociologie van het huishouden en een economie van het huis-

houden, met als componenten de ecologie van het wonen en de verzorgingstechnologie, waarin aanzienlijk meer voorkomt dan Kwants vijf werkwoorden en waardoor ook, al gaat dat niet zo vlug, de waardering voor de huishoudelijke arbeid ook van mannelijke zijde toeneemt. Zo is dus ook het huishouden niet zoals Kwant zegt een pragmatische synthese, het is het object van wetenschap, van de huishoudwetenschappen. Overigens is het aardig om te weten dat, weer Xenophon, een tractaat heeft geschreven over de kunst van het huishouden door de burgers en door de stad. Daarom treffen we dit waarschijnlijk nog aan in het Franse "arts ménagers".

Professor H. van Leeuwen, vakgroep ecologie van het wonen en verzorgingstechnologie, Landbouwuniversiteit, Prof. Ritsema Bosweg 32a, Wageningen.

Naschrift van professor Kwant

Van Leeuwen's betoog bevreedt mij omdat ik mezelf niet terugken in de duiding die hij van mij geeft.

Ik noem ergens enkele componenten van het huishoudelijke takenpakket die regelmatig terugkeren (de "vijf werkwoorden"). Ik had daarbij niet de bedoeling de kern van de zaak te beschrijven, zoals Van Leeuwen lijkt te denken. Hij verwijt mij dat ik de zaak samenpers in een nauw keurslijf. Maar ik heb niets samengevat, samengeperst.

Hij verwijt mij economisme. Maar juist daartegen waarschuw ik aan het begin van mijn artikel. Het economische moge alles conditioneren, het bepaalt niet alles.

Natuurlijk is wetenschappelijke bezinning mogelijk over huishouden en huishoudelijke kundigheid. Maar ontstaat er dan één discipline? Of veeleer een interdisciplinaire belichting waarbij vele wetenschappen een rol spelen? Het laatste gebeurt, zoals Van Leeuwen zegt, in Wageningen. Wat verwijt hij mij dan?

Er is een misverstand wanneer Van Leeuwen schrijft: huishouden is niet, zoals Kwant schrijft, een pragmatische synthese, maar object van wetenschap. Hier is toch een én – én, niet een of – of? Praktische gehelen kunnen voorwerp worden van wetenschappelijke bezinning. Huishouden is een pragmatische synthese die te Wageningen wetenschappelijk bestudeerd wordt.